

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗДАТНОСТЕЙ ПІДПРИЄМСТВА

АНОТАЦІЯ: У статті запропоновано класифікацію здатностей підприємства за такими критеріями: способом адаптації, критерієм часу (виміру), джерелом та рівнем виникнення. Здійснено спробу визначення адаптаційних здатностей підприємства.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: здатності підприємства, критерії класифікації, види здатностей підприємства.

АННОТАЦИЯ: В статье предложена классификация способностей предприятия по таким критериям: способом адаптации, критерием времени (измерению), источником и уровнем возникновения. Осуществлена попытка определения адаптационных способностей предприятия.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: способности предприятия, критерии классификации, виды способностей предприятия.

ANNOTATION: In the article classification of capabilities of enterprise is offered after criteria: type of adaptations, by the criterion of time (to measuring), source and level of origin. The attempt of determination of adaptation capabilities of enterprise is carried out.

KEY WORDS: capabilities of enterprise, classification criteria, kinds of capabilities of enterprise.

Постановка проблеми. В умовах сучасного конкурентного середовище необхідною і достатньою умовою досягнення підприємством стійких конкурентних переваг виступає формування унікальних здатностей підприємства, що забезпечать досягнення підприємством своїх стратегічних цілей. Актуальною залишається проблема класифікації здатностей підприємства, оскільки чітка систематизація створює передумови для ідентифікації здатностей підприємства; дозволяє визначити джерела їх формування та шляхи розвитку.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженням здатностей підприємства як фактора забезпечення конкурентних переваг підприємства, зокрема виокремлення динамічних здатностей як визначальних при формування конкурентноздатності підприємства присвячено чимало робіт зарубіжних науковців (Д. Тіс, С. Уінтер, М. Золло), так і російських науковців (наукова школа Санкт — Петербургського університету) — В. С. Катькало,

В. А. Чайка, Т.Е. Андреева (теоретико-методологічні питання), А.В.Бухвалов (динамічні здатності і реальні опціони).

Постановка завдання. Незважаючи на чисельність досліджень, існують прогалини у теоретико-методологічній базі ідентифікації, формування та розвитку здатностей підприємства, а саме відсутність усталеної класифікації здатностей підприємства, що визначає сферу дослідження, часткові результати якого представлені в статті.

Мета статті полягає у визначенні адаптаційних здатностей підприємства на основі класифікації здатностей. Для досягнення мети дослідження були поставлені і вирішені завдання: визначити та узагальнити суттєві відмінності між видами здатностей підприємства, сформувані критерії класифікації та систематизувати здатності підприємства, визначити адаптаційні здатності підприємства.

Вклад основного матеріалу. Розуміння сутності здатностей підприємства виявляється неможливо без чіткої класифікації, оскільки класифікація розкриває суттєві відмінності між основними видами здатностей підприємства, що зумовлює можливість поглиблення дослідження. В економічній літературі існує значна кількість модифікацій здатностей підприємства. До них відносять: операційні, функціональні, стратегічні, конкурентні, динамічні, адаптаційні.

Відповідно до класифікації наведеної у [1, с. 165] існує така ієрархія здатностей підприємства: 1) функціональні (операційні) здатності, властиві більшості компаній у галузі; 2) «ключові» здатності, що формують ключові компетенції і є основою конкурентних переваг підприємства; 3) динамічні здатності, завдяки яким оновлюються «ключові» здатності у відповідності із змінами зовнішнього середовища. Тобто, функціональні і ключові здатності є необхідними умовами функціонування підприємства і відповідно статичними здатностями підприємства. Інший підхід [2] ґрунтується на розмежуванні здатностей на операційні та динамічні. Відмінність полягає в тому, що спеціальна мета звичайних (операційних) здатностей — «виготовляти та продавати той самий (однаковий) продукт в однакових обсягах і одній споживчій групі протягом певного періоду часу», динамічних — «змінювати обсяг продаж, виробничий процес і споживчу групу». Спільними ознаками класифікації підходів [1, 2] є те, що будь-яка здатність розглядається як рутинна або набір рутин, що використовують ресурси шляхом навчання, формування патернів, що містяться в неявних знаннях. Відмінність підходів полягає у ви-

окремленням мезо-рівня здатностей — ключових [1], проте ключові здатності можуть бути як операційними, так і динамічними здатностями підприємства залежно від стратегії підприємства. Недоліком наведених класифікацій ми вважаємо визначення одного критерію класифікації — можливістю досягнення стійких конкурентних переваг залежно від рівня динамізму зовнішнього середовища, що не зумовлює можливість операціоналізації застосування здатностей підприємства.

Динамічні здатності визначаються як потенціал фірми в інтегруванні, створенні і реконфігурації внутрішніх і зовнішніх компетенцій у відповідності до швидко змінних умов господарювання [3, с. 148]. Отже, основними характеристиками динамічних здатностей відповідно до визначення можна виділити наступні: здатність організації успішно реагувати на зміни; вміння фірми знаходити і створювати унікальні компетенції. Ключовою відмінністю динамічних здатностей від інших організаційних здатностей автори [4] вважають випереджаюче розпізнавання і освоєння нових можливостей бізнесу. Дж. Тіс [5] виділяє наступні три групи організаційних здатностей, які відносять до динамічних здатностей підприємства:

- здатності виявити і сформулювати можливості та загрози зовнішнього середовища;
- здатності використовувати можливості зовнішнього середовища;
- здатності підтримувати конкурентоздатність шляхом покращення, комбінації, захисту, а також реконфігурації матеріальних і нематеріальних ресурсів підприємства.

Перша група здатностей відіграє важливе значення для компаній, що функціонують на ринках з будь-яким рівнем динамізму зовнішнього середовища, так як відповідає за зв'язок стратегії компанії із зовнішнім середовищем. Друга і третя групи здатностей більш важливі для підприємств, що працюють на ринках з високим рівнем ринкових змін, а особливо в галузях «нової економіки». Конкурентоздатність даних компаній дуже часто залежить насамперед від швидкості їх реакції на ринкові зміни, в той час як у підприємств, які функціонують на традиційних ринках, є значно більше часу для прийняття рішень і реконфігурації портфеля ресурсів і здатностей [6, с. 5]. В інтерпретації Катякало В. С. [7, с. 472] динамічні здатності підприємства включають чотири організаційні вміння: рутинізовані процеси управління інноваціями і змінами; бізнес-інтуїцію і бачення, необхідне для створення нових бізнес-моделей; механізми прийняття правиль-

них інвестиційних рішень; компетенції «оркестрування» і управління трансакціями. На думку Д. Леонард-Бартона [8, с. 176] високорозвинені здатності фірми одночасно являються основними факторами жорсткості (ригідності), тобто вони гальмують здатність фірм до розвитку нових здатностей. За такого підходу динамічні здатності скоріше за все є виключенням, ніж правилом і потребує вирішення проблема створення нових здатностей і демонтувати існуючі здатності, що застаріли.

До контраргументів концепції динамічних здатностей відносять той факт, що всі організаційні здатності чи здатності підприємства мають потенціал проведення змін. Зокрема, Хелфат і Петераф [7, с. 468] вводять поняття «життєвого циклу здатності», виділяючи кілька його стадій, зокрема оновлення здатностей, реплікація, переміщення чи рекомбінація. На нашу думку дане твердження не спростовує застосування терміну «динамічні здатності», а навпаки його підтверджує, оскільки економічна динаміка досліджує саме процеси, тобто послідовність станів і переходи від одних станів до інших і відповідно зміну здатностей у межах життєвого циклу. Що ж до розділення здатностей на статичні — які властиві всім підприємствам і динамічних як здатностей 2-го порядку, то потрібно зауважити, що здатності — поняття динамічне, і розвиток, їх рух є невідомою ознакою будь — яких здатностей [9, с. 111], а терміном «статика» ми фіксуємо стан здатностей лише на певний момент часу. Тому ми вважаємо, що доцільно визначити класифікаційну ознаку — *критерій виміру (часу)* і диференціювати здатності на статичні (можна оцінити на певний момент часу в просторі) і динамічні (зміна здатностей протягом періоду, що аналізується). Слід відмітити, що термін «динамічні здатності» досить часто зустрічається в українській економічній літературі в якості запозиченого терміну проте без дослідження сутності даної категорії.

На відміну від попередніх підходів, В. С. Єфремов [10] класифікує здатності на структурні і функціональні, оскільки здатності визначаються не як організаційні рутини та патерни, а як сукупність бізнес-процесів. За функціональним підходом ідентифікуються організаційні здатності відповідно до кожної функціональної області діяльності фірми. На нашу думку, функціональний аналіз може виявити лише окремі аспекти здатностей підприємства. Здатності у функціональному розрізі видається складно проаналізувати, оскільки за такого підходу не можна дослідити основні зв'язки між видами діяльності і врахувати той факт, що здатності підприємства мають міжфункціональний характер. Та-

кож розрізняють нові та реконфігуровані здатності [11]. Тобто чи є здатності новими для підприємства чи «реконфігуровані шляхом еволюції, трансформації чи заміни». Ми вважаємо, що потрібно уточнити наведену класифікацію, зазначити спосіб формування цих видів здатностей і визначити критерій — *за джерелом формування здатностей* — реконфігуровані здатності (формування здатностей за допомогою вдосконалення та оновлення внутрішніх процесів на підприємстві) та нові (здатності формуються в результаті системних змін на підприємстві).

Потребує дослідження не лише виявлення джерел формування здатностей підприємства, а також питання місця (на якому рівні) формуються здатності підприємства. Тому вважаємо доцільно виділити критерій — *рівень виникнення здатностей підприємства*, і диференціювати здатності підприємства на індивідуальні та організаційні, оскільки базисом формування здатностей підприємства виступають індивідуальні (управлінські) здатності. Управлінська діяльність забезпечує координацію та взаємодію усередині підприємства і впливає на ефективність діяльності підприємства в цілому.

Також розрізняють і такий вид здатностей як стратегічні здатності. Ми ототожнюємо стратегічні здатності з адаптаційними, оскільки розуміємо під стратегією на практиці — *кращу ніж у конкурентів адаптацію*, та швидшими темпами, що досягається завдяки здатностям, які базуються на гнучкості і мобільності, що постійно змінюються і коригуються. Залежно від *способу адаптації* (пасивна, активна чи проактивна) здатності розрізняємо як операційні (необхідні умови функціонування в галузі) і стратегічні, які формуються підприємством залежно від обраного типу адаптації, що віддзеркалює нішу, яку займає підприємство на ринку.

Отже, на наш погляд здатності підприємства можна класифікувати таким чином (табл. 1).

Таблиця 1

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗДАТНОСТЕЙ ПІДПРИЄМСТВА

Критерій класифікації	Види здатностей
Джерело формування здатностей	— нові — реконфігуровані
Критерій часу (виміру)	— статичні — динамічні
Рівень виникнення	— індивідуальні — організаційні
Спосіб адаптації	— операційні — стратегічні

Висновок На основі проведеного дослідження ми вважаємо, що в незалежності від виду здатностей, для кожної групи характерною ознакою є їх гнучкість та мобільність, що в певний момент активізується і може бути узагальнена як адаптаційні здатності, що є обов'язковим складовим елементом кожної групи здатностей. Потрібно відмітити, що і у визначенні видів здатностей підприємства зазначається спільний вектор спрямованості здатностей — «...відповідно до умов зовнішнього середовища», «...можливість адаптуватися до змін», тобто їх можна узагальнити як адаптаційні здатності. І на нашу думку, визначаються як спроможність інтегрування, координації та впорядкування елементів внутрішнього середовища відповідно до умов зовнішнього середовища. Запропоноване авторське бачення не є безсумнівно, остаточним та таким, що не підлягає перегляду, зважаючи на дискусійність багатьох положень даного підходу.

Запропонована класифікація створює передумови для ідентифікації здатностей підприємства, дозволяє сформулювати принципи їх оцінки та визначити способи їх розвитку. Комплексний розгляд і чітка класифікація видів здатностей підприємства допоможе в побудові системи формування та реалізації здатностей підприємства, що є предметом подальших досліджень.

Література

1. Андреева Т. Е., Чайка В. А. К дискуссии о сущности динамических способностей // Вестник СПбГУ. — 2006. — Сер. 8. — Вып. 4. — с. 163—173.

2. McGuiness T. Dynamic capabilities for entrepreneurship and innovation in marketing-driven organization // The Seventh International Congress: Marketing Trends, Venice, 25—26 January, 2008. Режим доступу: www.ssrn.com

3. Тис Д. Дж., Пизано Г., Шуен Э. Динамические способности фирмы и стратегическое управление // Вестник Санкт — Петербургского университета // Серия 8. Менеджмент. — Выпуск 4 (№ 32). — 2003, С.133—185.

4. Чайка В. А, Куликов А. В. Динамические способности российских компаний — введение в проблему. // Научные доклады № 40R — 2006. СПб.: НИИ менеджмента СПбГУ, 2006.

5. Teece David J. Explicating dynamic capabilities: the natures and microfoundation of (sustainable) enterpris performance // Strategic Management Journal, Vol.28, 2007, P.1319-1350

6. Бек Н. Н, Сарычев А. Е. Динамический стратегический анализ: ориентация на устойчивость конкурентного преимущества компании в

условиях динамизма и глобализации рынков [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.hse.ru/org/hse/conf-april_ru/prog2008

7. *Катъкало В. С.* Эволюция теории стратегического управления. 2-е изд. — Санкт-Петербург: Высшая школа менеджмента, изд-во СПбГУ, 2008. — 548 с.

8. *Грант Р. М.* Современный стратегический анализ: 5-е изд. / Пер. с англ. под. Ред. В. Н. Фуктова. — СПб.: Питер, 2008. — 560 с.

9. *Кочкаров Ю. С.* О природе способностей. — Черкесск, 1974.

10. *Сфремов В. С., Ханьков И. А.* Ключевая компетенция организации как объекта стратегического анализа // Менеджмент в России и за рубежом, 2002 — № 2. Режим доступа: www.mevriz.ru/articles/2002/2/1014.html

11. *Mukund R. Dixit, Amit Karna, Sunil Sharma.* A unified theory of capability building: need and response// W.P.No.2008 — 01-10/Indian Institute of Management/Ahmedabad-380015/Режим доступа: www.ssrn.com

Стаття надійшла до редакції 10.11.2010

УДК 330.354

С. О. Силантьєв,

канд. техн. наук, доцент кафедри менеджменту,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана

ЭФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ НОВОГО ТИПУ ПРОМИСЛОВИХ АКТИВІВ — НОВИЙ ЧИННИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕНЕРГОЕМНИХ ГАЛУЗЕЙ ПРОМИСЛОВОСТІ

АНОТАЦІЯ. Проведено аналіз ринку похідних фінансових інструментів (ПФІ) на новий тип промислових активів на Європейському ринку емісійних викидів. Проаналізовані недоліки I-ої фази функціонування Європейської системи торгівлі викидами (ЄСТВ). Висвітлені проблеми ефективного функціонування ЄСТВ на II-ій і III-ій фазах її впровадження до 2020 року. Сформульовані пріоритетні напрямки наукових досліджень з питань ефективного використання нового типу промислових активів з метою формування стратегій сталого розвитку економіки.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: викиди, право на викиди, торгівля викидами, похідні фінансові інструменти, ф'ючерси, опціони.

АННОТАЦИЯ. Проведен анализ рынка производных финансовых инструментов (ПФИ) на новый тип промышленных активов на Европейском рынке эмиссионных выбросов. Проанализированы недостатки I-ой